

В. Д. Чернадчук

ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного Банку України”
м. Суми

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

Однією із головних умов функціонування національної економіки є наявність стабільної та ефективної банківської системи. Стабільність банківської системи залежить від багатьох чинників та факторів, які на неї впливають і серед яких виокремлюють внутрішні та зовнішні, економічні, фінансові, соціальні, організаційні, правові тощо. Суттєвий вплив на платоспроможність банків здійснюють не лише економічні, а й правові фактори, врахування яких дозволить забезпечити належне правове регулювання банківських відносин. Банківські відносини існують в своїй чисельності і залежно від наявності тих чи інших підстав відбувається їх взаємна трансформація. У випадку відхилення показників банківської діяльності від встановлених законодавством та нормативно-правовими актами Національного банку України, порушення вимог банківського законодавства тощо регулятивні банківські відносини трансформуються в охоронні, серед яких виокремлюється такий їх недосліджений сегмент як відносини неплатоспроможності банків. Тому існує потреба у дослідженні організаційно-правових засад регулювання відносин неплатоспроможності банків в сучасних умовах.

На сьогоднішній день в Україні, у зв'язку із прийняттям Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” і внесенням змін до інших законів у зв'язку із прийняттям останнього, відбулася передача частини функцій банківського регулювання та нагляду до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Така передача потребує докладного наукового аналізу наслідків такого передання, практичних результатів та ефективності. Також, в процесі застосування норм прийнятого закону може виникнути певна правова невизначеність або правові колізії, що в змозі знизити ефективність правового регулювання та застосування норм закону на практиці. Це породжує низку проблемних питань, які також потребують свого вирішення.

У науці фінансового права питанням розвитку правовідносин неплатоспроможності банків, трансформаційним процесам, що відбуваються в

системі цих відносин, не приділялося належної уваги. Не запропоновано сучасної концепції правового регулювання відносин неплатоспроможності банків, що негативно впливає на стан банківської діяльності та стабільність банківської системи. Існують й інші проблеми, які потребують вирішення, зокрема виявлення тенденцій і перспектив розвитку правовідносин неплатоспроможності банків, вирішення яких спрямоване на створення сучасної ефективної моделі правового регулювання відносин неплатоспроможності. Таким чином, дослідження теоретико-прикладних проблем правового регулювання відносин неплатоспроможності банків, розробка сучасної теорії правовідносин неплатоспроможності банків та її втілення в практику банківської діяльності є актуальним і своєчасним.

Порівняльний аналіз сучасного стану правового регулювання відносин неплатоспроможності банків із попереднім свідчить про зміну мети такого регулювання: якщо раніше метою було відновлення платоспроможності банків введенням процедури тимчасової адміністрації, в межах якої використовувалися такі відновлювальні способи як виконання програми капіталізації банку, реорганізація банку та санація банку, то в сучасних умовах такою метою визначено виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Відповідно до ч. 2 ст. 39 Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” [1] та п. 1.1 глави 1 розділу II Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку [2], виведення неплатоспроможного банку з ринку здійснюється одним із таких способів:

- ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб у порядку, встановленому Законом – це спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає відкликання банківської ліцензії, виплату (відшкодування) вкладникам належних їм вкладів у порядку, визначеному Законом України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” та нормативно-правовими актами Фонду, з подальшим припиненням неплатоспроможного банку як юридичної особи (ліквідацією);

- ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов’язань на користь приймаючого банку – це спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає відкликання Національним банком України банківської ліцензії неплатоспроможного банку, передачу кваліфікованому інвестору-банку (приймаючому банку) всіх або частини активів і зобов’язань неплатоспроможного банку, з подальшим припиненням неплатоспроможного банку як юридичної особи (ліквідацією);

- відчуження всіх або частини активів і зобов’язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією – спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає передачу кваліфікованому інвестору-банку (приймаючому банку) всіх або частини активів і зобов’язань неплатоспроможного банку, з подальшим прийняттям рішення Національним банком України про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію неплатоспроможного банку (припиненням неплатоспроможного банку як юридичної особи);

– створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку – це спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає створення перехідного банку, виділення активів і зобов'язань неплатоспроможного банку з передачею їх перехідному банку, який в подальшому продається кваліфікованому інвестору – переможцю конкурсу, та ліквідацію неплатоспроможного банку;

– продаж неплатоспроможного банку інвестору – це спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає перехід права власності на акції неплатоспроможного банку від власників такого банку до Фонду з подальшим їх продажем кваліфікованому інвестору – переможцю конкурсу.

Визначені способи виведення неплатоспроможного банку з ринку можна охарактеризувати як примусові, оскільки вони застосовуються на підставі рішень Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що передбачено п. 12, 13 ч. 1 ст. 73, ст. 75-77 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та ч. 5 ст. 12, ст. 34, 44 Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”.

Наведені способи виведення неплатоспроможного банку з ринку передбачають або ліквідацію неплатоспроможного банку, або відчуження частини активів з послідуною ліквідацією неплатоспроможного банку, або продаж неплатоспроможного банку. Отже, можна говорити про ліквідаційні способи виведення неплатоспроможного банку та умовно відновлювальні способи. Хоча окремі з визначених способів представляють їх поєднання, наприклад другий та четвертий спосіб.

Правове регулювання відносин неплатоспроможності банків передбачає спеціальний правовий режим управління окремих процедур виведення неплатоспроможного банку з ринку. За загальним уявленням, правовий режим – це “певна сукупність юридичних засобів, способів, що застосовуються в певній сфері суспільних відносин та забезпечують дію механізму правового регулювання” [3, с. 692]. Натомість спеціальний адміністративно-правовий режим – це “встановлений нормами адміністративного законодавства порядок правового регулювання суспільних відносин в окремих сферах державного управління, пов'язаний з дотриманням суб'єктами права спеціальних правил поведінки” [4, с. 580]. Спеціальний адміністративно-правовий режим у межах тимчасової адміністрації здебільшого супроводжується посиленням державно-владного впливу на управлінські відносини неплатоспроможного банку, чітким визначенням меж поведінки суб'єктів відносин тимчасової адміністрації, використанням спеціальних засобів, застосуванням заходів державного примусу. До того ж віднесення банку до категорії неплатоспроможного, що має наслідком запровадження тимчасової адміністрації, є заходом впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства, а також дотримання встановлених правил поведінки. Так, зокрема, спеціальний правовий режим управління в межах процедури тимчасової адміністрації передбачає встановлення банківським законодавством та забезпечення примусовою силою держави; особливу регла-

ментацію відносин тимчасової адміністрації виділенням суб'єктів та об'єктів цих відносин, яка здійснюється внаслідок реалізації повноваження виконавчої дирекції Фонду; специфічний порядок правового регулювання, що складається із сукупності юридичних засобів, спрямованих на досягнення певної мети, й характеризується певним їх співвідношенням; а також поєднання способів правового регулювання з наданням переваги зобов'язанням та заборонам із широким використанням обмежень.

Список використаної літератури

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 50. – Ст. 564.
2. Про затвердження Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку: Рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.07.2012 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/regulatory_activity/acts/.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К.: ТОВ Вид-во “Юридична думка”, 2007. – 992 с.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998 – 2004. – Т. 5: П-С. – 2003. – 733 с.